

Grażyna Trzpiot

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Wydział Informatyki i Komunikacji
Katedra Demografii i Statystyki Ekonomicznej
grazyna.trzpiot@ue.katowice.pl

EUROPEJSKI SYSTEM STATYSTYCZNY – SIECIOWOŚĆ W BADANIACH SPOŁECZNYCH

Streszczenie: Celem artykułu jest wskazanie na całościowe ujęcie badań statystycznych prowadzonych w UE. Dziesięć lat członkostwa Polski w UE to również dziesięć lat nowych doświadczeń udziału we wspólnych badaniach. Przybliżono tu podstawowe dokumenty wypracowane dla realizacji wspólnych badań. Omówiono najważniejsze badanie europejskie w zakresie statystyki społecznej: badanie dochodów i warunków życia.

Słowa kluczowe: Europejski System Statystyczny, deklaracja jakości ESS, badanie EU-SILC.

Wprowadzenie

Przepływ informacji w strukturach sieciowych jest zjawiskiem powszechnym. Wykorzystanie informacji również. Pozyskiwanie informacji to domena badaczy stosujących odpowiednie metodologie oraz zasady prawne i etyczne. W artykule przedstawiono Europejski System Statystyczny (ESS). Zorganizowany sieciowy system pozyskiwania danych jest ciągle udoskonalany. Rośnie zapotrzebowanie na aktualne dane, aktualne statystyki, zwłaszcza w obliczu zmian demograficznych, na statystyki społeczne o wysokiej jakości i coraz większym stopniu złożoności. Należy dbać o to, aby jednocześnie pozyskać zasoby umożliwiające przygotowywanie, a następnie rozpowszechnianie tych danych. Aby sprostać tym wyzwaniom, Europejski System Statystyczny musi wykazywać się efektywnością i elastycznością. Aby zapewnić w nadchodzących latach rzetelne, porównywalne i racjonalne pod względem kosztów dane statystyczne, Komisja przyjęła wniosek dotyczący europejskiego programu statystycznego [IP/11/1587]. Za wdrażanie programu będzie odpowiedzialny Euro-

pejski System Statystyczny (obejmujący Eurostat i krajowe urzędy statystyczne), zgodnie z Europejskim kodeksem praktyk statystycznych i z poszanowaniem zasad niezależności, wiarygodności i odpowiedzialności. W ramach Europejskiego programu statystycznego wytyczono trzy nadrzędne cele:

- dostarczanie statystyk o wysokiej jakości, przyczyniających się do usprawnienia procesów opracowywania, monitorowania i oceny polityk UE;
- wdrożenie wydajniejszych metod opracowywania europejskich statystyk;
- wzmocnienie wiodącej światowej pozycji Europejskiego Systemu Statystycznego w zakresie oficjalnych danych statystycznych.

Te ogólne cele programu są rozbite na wiele bardziej szczegółowych pozycji, realizację których program określa w sposób bardziej dokładny. Co roku będzie sporządzany roczny program prac zawierający konkretne działania zmierzające do realizacji tych celów. Istniejące zapotrzebowanie na informacje należy przeanalizować w kontekście dostępnych zasobów i obciążeń, z którymi wiąże się dla przedsiębiorstw i obywateli przygotowywanie odpowiedzi na kwestionariusze i ankiety konieczne do zestawiania statystyk. W związku z tym w europejskim programie statystycznym wyróżniono pewne obszary, które będą traktowane priorytetowo. Wybór tych obszarów wynika z szerszych priorytetów UE, takich jak: strategia „Europa 2020”, wzmocnienie zarządzania gospodarczego, zmiana klimatu, wzrost gospodarczy i spójność społeczna, Europa obywateli oraz globalizacja.

1. Sieciowość w badaniach społecznych – przesłanki

Wpływ układów sieciowych na sposób gospodarowania czy też układania stosunków społecznych jest nie tylko przedmiotem rozważań naukowych, mających swoją długą, bo ponad trzydziestoletnią historię, lecz również znajduje swoje praktyczne przełożenie na sposób gromadzenia i opracowywania danych w ramach Europejskiego Systemu Statystycznego. Omawiane w niniejszym artykule zasady gromadzenia danych, powiązania między poszczególnymi aktorami systemu, a przede wszystkim instytucjonalizacja powiązań o charakterze sieciowym, ma wiele ważnych implikacji nie tylko dla sprawności gromadzenia danych pierwotnych czy też obróbki, ale także jest sposobem na weryfikację rzetelności obrabianych danych, jak również środowiskiem ich porównywania. Poza sposobem gromadzenia danych usieciowieniu podlega współpraca rozmaitych instytucji, a w ich ramach – odpowiedzialnych za realizację działań osób. Według Castellsa sieci stanowią nową morfologię społeczną naszych społeczeństw, a rozprzestrzenianie się logiki usieciowienia w zasadniczy sposób zmienia funkcjonowanie i wyniki w procesach produkcji, doświadczenia, władzy i kultury [Castells, 2007, s. 467]. Zapewne dlatego badania w obszarze społecznym, czę-

sto sięgające do statystyki społecznej, w coraz szerszym zakresie pozwalają na wnioskowanie oparte na poszukiwaniu prawidłowości w licznie gromadzonych danych. Budowanie hipotez syntetycznych jest współcześnie kanonem badań społecznych. Na tym gruncie pojawienie się logistyki społecznej, zaproponowanej jako kierunek działań logistyków przez J. Szołtyśka wraz z zespołem [Szołtysek, Kołodziejczyk, 2009, s. 21-24; Szołtysek, 2010, s. 2-6], wypełnia lukę w badaniach społecznych, w których, opierając się na gromadzonych pierwotnych danych źródłowych, w zestawieniu z propozycjami Europejskiego Systemu Statystycznego, można poszukiwać nie tylko odpowiedzi na pytanie o to, jak kształtują się określone zjawiska [Trzpiot 2013a, 2013b], lecz również można poszukiwać inspiracji do stawiania hipotez badawczych związanych z gospodarczymi i społecznymi przesłankami (uwarunkowaniami) owych zjawisk, by proponować rozwiązania powstających problemów, usytuowane między innymi w kształtowaniu zachowań [por. Szołtysek, 2011; Szołtysek, Twaróg, Wronka, 2013].

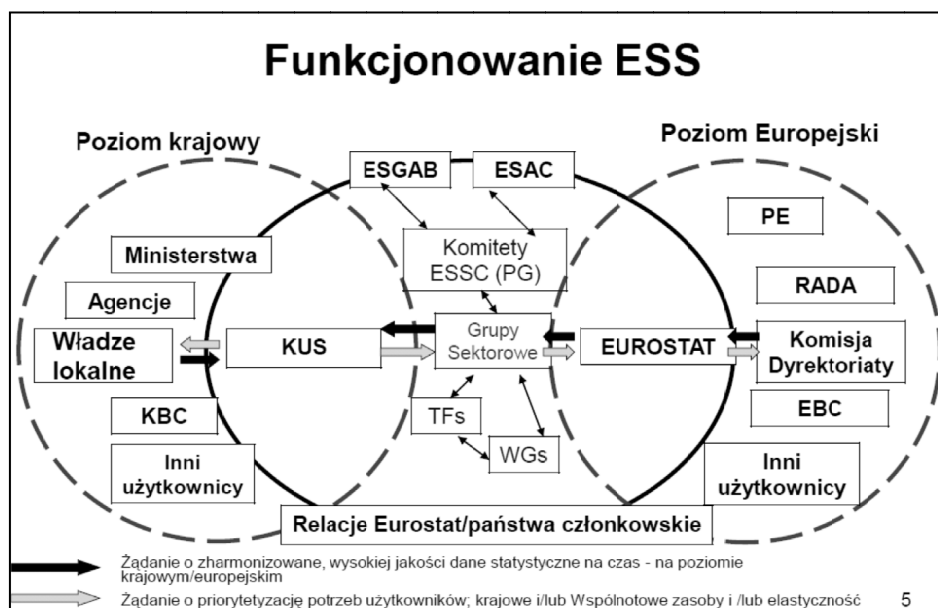
2. Podstawy prawne i organizacja sieciowa statystyki Wspólnoty

Podstawy prawne działania Europejskiego Systemu Statystycznego stanowią następujące dokumenty: Rozporządzenie PE i Rady 223/2009 z dnia 11 marca 2009 roku w sprawie statystyki europejskiej – weszło w życie 1 kwietnia 2009 roku, Decyzja Komisji z dnia 21 kwietnia 1997 roku w sprawie roli Eurostatu w sporządzaniu statystyk Wspólnoty, Traktat Amsterdamski – art. 285 zapewnia statystyce Wspólnoty konstytucyjną podstawę oraz Decyzja nr 1578/2007/WE PE i Rady z dnia 11 grudnia 2007 roku w sprawie wspólnotowego programu statystycznego na lata 2008-2012.

2.1. Zasada subsydiarności i proporcjonalności

W obszarach, które nie są traktatowo zastrzeżone dla instytucji wspólnotowych, Unia podejmuje działania tylko w przypadkach, które nie mogą zostać zrealizowane dostatecznie efektywnie na poziomie państwa członkowskiego. Zasada subsydiarności odnosi się do sytuacji, które ze względu na swój charakter będą skuteczniej rozwiązane lub osiągnięte na szczeblu unijnym.

Europejski System Statystyczny to partnerstwo między wspólnotowym organem statystycznym (Eurostat) i krajowymi urzędami statystycznymi/innymi organami odpowiedzialnymi w każdym państwie za opracowywanie, tworzenie i rozpowszechnianie statystyki europejskiej (rys. 1).

Rys. 1. Organizacja systemu statystyki w UE

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [www 1].

2.2. Eurostat

Wspólnotowy organ statystyczny – Eurostat został wyznaczony przez Komisję do opracowywania, tworzenia i rozpowszechniania statystyki europejskiej. Zapewnia na poziomie Wspólnoty tworzenie statystyki europejskiej zgodnie z ustalonymi przepisami i zasadami.

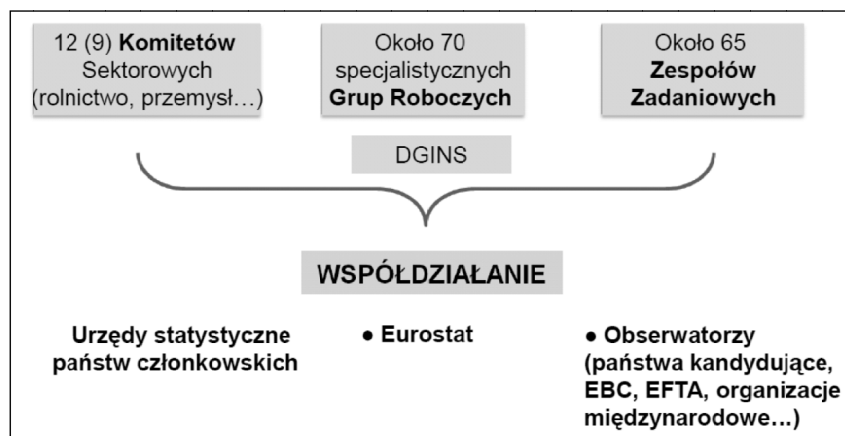
W tym zakresie ponosi wyłączną odpowiedzialność za podejmowanie decyzji w sprawie: procesów, metod, standardów i procedur statystycznych, treści i ram czasowych publikacji statystycznych. Koordynuje działania statystyczne instytucji i organów Wspólnoty, mając na względzie zapewnienie spójności i jakości danych oraz ograniczenie obciążenia sprawozdawczego (tab. 1).

Tabela 1. Podział prac w ESS: państwa członkowskie a Eurostat

Państwa członkowskie	Eurostat
Tworzenie danych	
<ul style="list-style-type: none"> - zbieranie danych - sprawdzanie i przetwarzanie - przekazywanie do Eurostatu 	<ul style="list-style-type: none"> - gromadzenie danych z państw członkowskich - sprawdzanie i przetwarzanie danych z państw członkowskich - rozpowszechnianie danych europejskich
Metodologia	
<ul style="list-style-type: none"> - uczestnictwo w projektach ESS - wdrażanie wspólnych standardów 	<ul style="list-style-type: none"> - inicjowanie i zarządzanie projektami ESS - opracowywanie norm i metod dla poprawienia porównywalności i jakości
Prawodawstwo	
<ul style="list-style-type: none"> - uczestnictwo w przygotowaniu projektu - wdrożenie aktu prawnego 	<ul style="list-style-type: none"> - przygotowywanie wniosku legislacyjnego - odpowiada za wdrożenie aktu prawnego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [www 1].

ESS obejmuje współpracę wielu komitetów (Komitety komitologiczne: Komitet ds. Europejskiego Systemu Statystycznego, Stały Komitet ds. statystyki rolnictwa, Komitet ds. kodów celnych – sekcja nomenklatur, Komitet dochodu narodowego brutto, Komitet produktu narodowego brutto, Komitet ds. statystyki handlu towarami z krajami UE (INTRASTAT), Komitet ds. statystyki handlu towarami z krajami spoza UE (EXTRASTAT), Komitet ds. bilansu płatniczego, Komitet ds. infrastruktury informacji przestrzennej w UE), których współdziałanie przedstawiono na rys. 2.

Rys. 2. Fora współpracy w ramach ESS

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [www 1].

Zadania Komitetu ds. ESS to opracowywanie i przedstawianie Komisji opinii na temat:

- przedsięwzięć i środków podejmowanych przez Komisję w celu rozwoju, opracowywania i rozpowszechniania statystyki,
- proponowanych kierunków rozwoju i priorytetów programowych,
- inicjatyw dotyczących modyfikacji priorytetów badawczych oraz zmniejszenia obciążeń,
- zagadnień dotyczących poufności informacji statystycznej,
- doskonalenia kodeksu praktyk statystycznych,
- innych spraw dotyczących zwłaszcza metodologii.

2.3. Organy doradcze i konsultacyjne

Wskazując na pozostałe elementy struktury sieci organizacyjnej badań statystycznych, należy wymienić Europejski Komitet Doradczy ds. Statystyki, Europejską Radę Konsultacyjną ds. Zarządzania Statystyką, grupy sektorowe oraz grupy robocze (przykładowo Grupa Robocza Rady UE ds. Statystyki). Poniżej przedstawiono wybrane z nich.

Europejski Komitet Doradczy ds. Statystyki (ESAC) liczy 24 członków reprezentujących użytkowników, respondentów i innych interesariuszy statystyki europejskiej (w tym naukowców Wspólnoty, partnerów społecznych i społeczeństwo), jak również użytkowników instytucjonalnych (tj. Radę, PE). Ma odgrywać istotną rolę w zapewnieniu wymagań użytkowników; obciążenie dostawców i producentów danych jest brane pod uwagę w opracowywaniu programów statystycznych. Opiniuje program wieloletni oraz programy roczne (równoważenie priorytetów z zasobami).

Europejska Rada Konsultacyjna ds. Zarządzania Statystyką (ESGAB) liczy 7 osób. Członkowie są wybierani spośród ekspertów mających wysokie kompetencje w dziedzinie statystyki. Jest to zewnętrzny organ doradczy Komisji. Ma zapewnić niezależny przegląd ESS odnośnie do wdrażania Europejskiego kodeksu praktyk statystycznych i przygotowywania wniosków dotyczących jego uaktualniania.

Grupa Robocza ds. Statystyki Rady Unii Europejskiej (B.8) została utworzona 1 lipca 2003 roku w ramach organów przygotowawczych Rady ds. Ogólnych. W skład Rady UE wchodzi przedstawiciele państw członkowskich (po jednym z każdego) na szczeblu ministerialnym. W zależności od omawianych spraw Rada UE obraduje np. w składzie ministrów ds. gospodarki i finansów (tzw. ECOFIN). Grupa rozpatruje przekazane przez Komisję do Rady projekty

aktów prawnych UE, raporty Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady dotyczące różnych dziedzin statystyki. Ustala zasady udziału przedstawicieli resortu statystyki w pracach Grupy Roboczej Rady Unii Europejskiej ds. Statystyki. Przyjmuje akty prawne z dziedziny statystyki z zastosowaniem procedury wspólnego podejmowania decyzji.

3. Deklaracja Jakości Europejskiego Systemu Statystycznego

W opublikowanym dokumencie, jakim jest Europejski Kodeks Praktyk Statystycznych, przyjętym 28 sierpnia 2011 roku przez Komitet ds. Europejskiego Systemu Statystycznego, znajdujemy w preambule misję oraz wizję ESS zapisane następująco:

Misja Europejskiego Systemu Statystycznego

„Dostarczamy Unii Europejskiej i światu wysokiej jakości informacje dotyczące gospodarki i społeczeństwa na poziomie europejskim, narodowym oraz regionalnym, zapewniamy dostępność tych informacji każdemu, komu mogą one służyć do celów podejmowania decyzji, prowadzenia badań i dyskusji”.

Wizja Europejskiego Systemu Statystycznego

„Europejski System Statystyczny będzie najważniejszym światowym liderem w usługach dostarczania informacji statystycznych dla Unii Europejskiej i państw członkowskich. W oparciu o naukowe zasady i metody, Europejski System Statystyczny będzie oferować i stale ulepszać program zharmonizowanej statystyki europejskiej, tworząc podstawy dla procesów demokratycznych i postępu społeczeństwa”.

Następnie wskazano, że w celu realizacji tej misji i wizji członkowie Europejskiego Systemu Statystycznego będą dążyć do ścisłej współpracy zgodnie z następującymi zasadami:

1. Uwzględnianie potrzeb użytkowników

Zapewniamy użytkownikom naszych danych produkty i usługi zgodne z ich potrzebami. Wyrażone i niewyrażone potrzeby, wymogi oraz oczekiwania zewnętrznych i wewnętrznych użytkowników będą wskazówkami dla członków Europejskiego Systemu Statystycznego oraz ich pracowników i działań.

2. Stałe ulepszenia

Potrzeby i wymagania użytkowników, jak również środowisko, w którym działamy, będą się zmieniały. Globalizacja oraz postęp metodologii i technologii przyniosą korzyści w formie nowych możliwości. Jest nakazem chwili aktywnie dążyć do poprawy metod pracy w celu wykorzystania nowych możliwości oraz sprostania wymaganiom użytkowników naszych danych.

3. Zobowiązania dotyczące jakości

Tworzymy wysokiej jakości informacje statystyczne według metod naukowych zgodnie z zasadami obiektywności i poufności. Dostarczamy informacje na temat głównych parametrów jakości danych tak, aby użytkownicy mogli dokonać oceny jakości otrzymywanych wyników.

4. Dostęp do informacji

Wyniki statystyczne dostarczamy w dostępnej i przyjaznej dla użytkowników formie. Wykorzystywanie możliwości nowych mediów zapewnia łatwy dostęp do informacji. W miarę możliwości będziemy pogłębiać świadomość użytkowników w odniesieniu do mocnych stron i ograniczeń dostarczanych danych. Doradzanie w sprawach korzystania z danych stanowi integralną część udostępniania danych.

5. Partnerstwo w ramach Europejskiego Systemu Statystycznego i poza nim

Poparcie znajdować będzie współpraca pomiędzy obecnymi i przyszłymi członkami Europejskiego Systemu Statystycznego, jak również współpraca z innymi organizacjami. Jedynie poprzez wspólną pracę możemy uczyć się od innych i stopniowo rozwijać swój system. Aby osiągnąć nasze cele, musimy uzyskać szeroką wiedzę obejmującą personel, użytkowników naszych danych, dostawców informacji, partnerów współpracy oraz pozostałych stron.

6. Uwzględnienie potrzeb dostawców danych

Dostawcy danych dla statystyki – respondenci – są szczególnie ważną grupą, z którą należy rozwijać obopólnie korzystne partnerstwo. Producenci danych statystycznych powinni zawsze dążyć do minimalizowania nakładanych na respondentów obciążeń, zarówno obiektywnych, jak i odczuwanych subiektywnie.

7. Zobowiązanie do przewodzenia

Liderzy organizacji w ramach Europejskiego Systemu Statystycznego przejawiają osobiste, aktywne i widoczne przywództwo w celu stworzenia i utrzymania kultury jakości. Poprzez jasne zasady w obieraniu kierunków działań, kładąc nacisk na rozwój oraz stymulowanie wszelkich innowacji, liderzy stwarzają personelowi warunki dobrego wykonywania pracy i stałego dążenia do jej doskonalenia.

8. Systematyczne zarządzanie jakością

Systematycznie i regularnie identyfikujemy mocne strony oraz słabości poszczególnych obszarów w celu możliwości stałego określania i wdrażania ulepszeń tam, gdzie są one potrzebne. Przyjęcie długoterminowej strategii jest niezbędne dla rozwoju Europejskiego Systemu Statystycznego. W każdej sytuacji długoterminowe efekty muszą być rozpatrywane w związku z bardziej widocznymi efektami krótkoterminowymi.

9. Efektywne i skuteczne procesy

Działania w ramach Europejskiego Systemu Statystycznego muszą być rozpatrywane jako procesy tworzące wartości dla użytkowników. Pracujemy efektywnie, aby uzyskać wyniki, przy możliwie najmniejszym wykorzystaniu zasobów, oraz wyeliminować błędy w procesach i opracowywanych wynikach. Procesy oraz ich jakość są stale weryfikowane i ulepszone.

10. Zadowolenie i stałe doskonalenie personelu

Zaspokojenie potrzeb pracowników jest niezbędne w celu zainteresowania i utrzymania kompetentnego personelu. Członkowie Europejskiego Systemu Statystycznego powinni traktować swoich pracowników jako jeden z najważniejszych zasobów, jakim dysponują.

4. Statystyka społeczna

Statystyka społeczna stanowi zbiór metod służących pozyskiwaniu, prezentacji i analizie społecznych efektów procesów ekonomicznych oraz polityki społecznej (gospodarczej i społecznej). Podstawowe obszary analiz statystyki społecznej to: procesy ludnościowe, rynek pracy, warunki życia (sytuacja dochodowa, wydatki, zagospodarowanie materialne, wyżywienie, ochrona zdrowia, edukacja i nauka, turystyka i rekreacja, wykorzystanie czasu), warunki pracy, ochrona środowiska.

Podstawowym zadaniem w tym obszarze badań jest integracja statystyki o zjawiskach i procesach społecznych. Integracją nazywamy kombinację doprowadzonych do porównywalności danych z różnych źródeł, zarówno na poziomie jednostkowym, jak i na różnych poziomach agregacji. Cele integracji statystycznej są następujące:

- umożliwienie badania powiązań między różnymi zmiennymi (miernikami, wskaźnikami) niemożliwe w przypadku oddzielnych źródeł danych,
- ograniczenie przypadków występowania sprzecznych lub fragmentarycznych i niekompletnych informacji o badanych zjawiskach i procesach.

To są trudne zadania i złożone cele, zważywszy na istotę badań, realnie możliwy sposób ich realizacji oraz konsekwencje popełnianych błędów już na poziomie przyjmowanych założeń. Badania w zakresie statystyki społecznej można wskazać jako cel wspólny dla takich organizacji międzynarodowych, jak: Biuro Statystyczne i wyspecjalizowane agendy Organizacji Narodów Zjednoczonych [UN, 1995], FAO (Międzynarodowa Organizacja do Spraw Wyżywienia i Rolnictwa), UNESCO (Organizacja Narodów Zjednoczonych do Spraw

Oświaty, Nauki i Kultury), UNDP (Program Rozwoju ONZ), WHO (Światowa Organizacja Zdrowia), ILO (Międzynarodowa Organizacja Pracy), OECD (Organizacja Współpracy Ekonomicznej i Rozwoju) oraz EUROSTAT.

4.1. Budowa systemu statystyki społecznej w Unii Europejskiej

Podstawowe pola działań wspólnych w UE to wypracowywanie metod monitorowania i oceny społecznych skutków polityki gospodarczej i społecznej, budowa sektorowych systemów wskaźników społecznych, stworzenie podstaw systemu statystyki społecznej.

Zadania statystyki społecznej zostały zapisane w podstawowych dokumentach UE, takich jak:

- a) Traktat o Unii Europejskiej (artykuły o ekonomicznej i społecznej spójności, o równości, warunkach życia i bezpieczeństwie socjalnym oraz o edukacji i zdrowiu publicznym).
- b) Traktat amsterdamski (artykuł o zatrudnieniu).
- c) „Białe Księgi” (o wzroście, konkurencyjności i zatrudnieniu, o europejskiej polityce społecznej, o edukacji).
- d) Postanowienia Rady Europejskiej (z posiedzeń w Essen, Madrytu, Cannes, Florencji, Dublinu, Kopenhagi).
- e) Strategia Europa 2020.

Zadania polityki społecznej UE zapisane w dokumentach Traktatu z Maastricht obejmują szczegółowe obszary, takie jak: promocja zatrudnienia, polepszenie warunków życia i pracy, zapewnienie właściwej ochrony społecznej, rozszerzenie dialogu między zarządami przedsiębiorstw i związkami zawodowymi, rozwój zasobów ludzkich przy trwałym, wysokim zatrudnieniu oraz walka z marginalizacją społeczną i ubóstwem.

W dokumentach nazwanych Strategia Europa 2020 zwrócono uwagę na strategiczne szczegółowe cele polityk społecznych, wskazując na:

- a) Zatrudnienie – 75 proc. osób w wieku 20-64 lat powinno mieć pracę.
- b) Badania i rozwój – na inwestycje w badania i rozwój powinniśmy przeznaczyć 3 proc. PKB Unii.
- c) Zmiany klimatu i zrównoważone wykorzystanie energii:
  - należy ograniczyć emisję gazów cieplarnianych o 20 proc. w stosunku do poziomu z 1990 roku (lub nawet o 30 proc., jeśli warunki będą sprzyjające),
  - 20 proc. energii powinno pochodzić ze źródeł odnawialnych,
  - efektywność energetyczna powinna wzrosnąć o 20 proc.

- d) Edukację:
- ograniczenie liczby uczniów przedwcześnie kończących edukację do poziomu poniżej 10 proc.,
  - co najmniej 40 proc. osób w wieku 30-34 lat powinno mieć wykształcenie wyższe.
- e) Walkę z ubóstwem i wykluczeniem społecznym – zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym o co najmniej 20 mln.
- Podstawowe składniki (albo inaczej narzędzia) statystyki społecznej występujące w Unii Europejskiej stanowią (rys. 3):
- a) bieżąca statystyka społeczna (statystyka sektorowa) obejmująca określone obszary (sektory) warunków życia,
  - b) wskaźniki społeczne opisujące różne aspekty warunków życia na poziomie mikro,
  - c) badania grup ryzyka w społeczeństwie, takich jak przewlekłe chorzy, bezdomni, narkomani i inne grupy tzw. wykluczenia społecznego,
  - d) modele mikrosymulacyjne, które dostarczają odpowiedzi na pytania, w jaki sposób ulega lub będzie ulegać zmianie sytuacja materialna gospodarstw domowych lub osób pod wpływem regulacji rządowych, np. zmian w systemach podatkowych lub transferowych,
  - e) rachunki społeczne będące elementem systemu rachunków narodowych [Baliano, 2009; Bakker, 2010].

Rys. 3. System statystyki społecznej UE

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [www 1].

5. Budowa systemu wskaźników społecznych w ramach Unii Europejskiej

Etapy budowy systemu wskaźników społecznych obejmują: zdefiniowanie nowej struktury systemu wskaźników społecznych, określenie zasad ich konstrukcji oraz interpretacji oraz tworzenie bazy danych wskaźników społecznych. Struktura systemu wskaźników społecznych może być zapisana na kilku poziomach:

- **Poziom 1** obejmuje ograniczoną liczbę wiodących wskaźników podstawowych. Opisują one wszystkie najważniejsze dziedziny, są łatwe w interpretacji i mają najbardziej ogólny charakter.
- **Poziom 2** obejmuje wskaźniki uzupełniające wskaźniki podstawowe, bardziej szczegółowe i opisujące inne wymiary badanych zjawisk, również tych opisywanych przez wskaźniki Poziomu 1. Ograniczenia odnośnie do ich liczby są mniej rygorystyczne, choć również jest niewskazane, zarówno ze względu na koszty, jak i porównywalność, nadmierne rozszerzanie ich zestawu.
- **Poziom 3** składa się ze wskaźników, o których decydowałyby same kraje członkowskie. Są one najbardziej szczegółowe i mają za zadanie wspomaganie wskaźników Poziomów 1 i 2.

Podejmując powyższe założenia i ograniczenia, można zapisać podstawowe zasady budowy wskaźników społecznych wraz z możliwymi do realizacji kryteriami.

Tabela 2. Budowa wskaźników społecznych

Zasada	Komentarz
1	2
Wskaźnik powinien identyfikować istotę problemu i mieć jasną, akceptowalną interpretację	Użytkownicy powinni uznawać wskaźnik za istotny z punktu widzenia opisu zjawiska. Wskaźniki te powinny być akceptowane przez opinię publiczną, co oznacza, że ogólne zasady zastosowanych metod ich wyznaczania powinny być zrozumiałe, a wyniki uchodzić za „uzasadnione”
Wskaźnik powinien być możliwie odporny na arbitralne założenia i uzasadniony statystycznie	Wskaźnik powinien być stworzony w sposób akceptowalny. Zastosowane dane powinny być uważane za wiarygodne i nie powinny podlegać arbitralnym korektom. Gdy dane pochodzą z badań reprezentacyjnych, badania te powinny być oparte na najwyższych standardach metodycznych i praktycznych. Przyjęta metoda powinna minimalizować błędy powodowane dwuznacznością pytań, mylnych definicji, obciążen spowodowanych brakiem odpowiedzi oraz błędami ankietera i kodującego dane. Wartości wskaźników powinny być, w miarę możliwości, sprawdzone z innymi źródłami
Wskaźnik powinien być wrażliwy na skutki polityki społecznej, jednakże nie może podlegać manipulacji	Wskaźniki powinny odzwierciedlać istotne skutki polityki gospodarczej lub społecznej. Przykładowo niedopuszczalne jest, aby miernik ubóstwa nie odnotował żadnych zmian pomimo istotnego polepszenia warunków życia ubogich. Równocześnie wskaźniki te nie powinny być podatne na manipulację, tzn. powinny uniemożliwiać działania mające na celu wyłączenie wpływu zmian na wartości uzyskiwane przez ten wskaźnik

cd. tabeli 2

1	2
Wskaźnik powinien być porównywalny pomiędzy krajami członkowskimi UE oraz porównywalny, w miarę możliwości, ze standardami stosowanymi przez ONZ i OECD	Pełna porównywalność nie jest możliwa do osiągnięcia, gdyż nawet gdy dane krajów członkowskich są zharmonizowane, różnice w strukturach instytucjonalnych i społecznych mogą powodować różnice w interpretacji wskaźników. Osiągnięcie akceptowalnego poziomu porównywalności wskaźników powinno jednak być jednym z głównych celów. Realizacja tego zamierzenia wymaga prac nad samą konstrukcją wskaźników oraz ich właściwego wyboru. Niektóre z nich są bowiem bardziej od pozostałych wrażliwe na różnice strukturalne między krajami członkowskimi. Przykładowo sposób konstrukcji wskaźnika ubóstwa nie powinien zależeć od odsetka osób żyjących z rolnictwa, charakteryzujących się wysoką relatywnie wielkością konsumpcji naturalnej [Shorrocks, 1995]
Wskaźnik powinien być aktualny i możliwy do modyfikacji	Aktualizacja danych powinna iść w parze z modyfikacją koncepcji wskaźnika, gdy jest to konieczne. Modyfikacja może być pożądana, np. gdy zostały poczynione postępy w metodzie konstrukcji wskaźnika, a także gdy mają miejsce zmiany prowadzonej polityki. Możliwość nawiązań łańcuchowych wskaźników, sprzed zmian i po zmianach ich konstrukcji, jest optymalnym rozwiązaniem problemu porównywalności wyników w czasie
Obliczenie wskaźnika nie powinno nakładać zbyt dużych obciążeń na kraje członkowskie, na przedsiębiorstwa czy na obywateli Unii	Wskaźniki powinny, w miarę możliwości, wykorzystać już istniejące badania lub informacje uzyskane na podstawie tych badań. Za przykład tego rodzaju podejścia może służyć wchodzące w życie od 2003 roku Statystyczne Badanie Dochodów i Warunków Życia UE (EU-SILC). Zbiory danych wchodzące w jego skład mogą pochodzić z więcej niż jednego źródła

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [www 1].

6. Źródła danych w statystyce społecznej

Podstawowe zasady zbierania, udostępniania i rozpowszechniania danych statystycznych, zatem również w statystyce społecznej, charakteryzuje:

- a) bezstronność: niepodleganie zewnętrznym naciskom,
- b) rzetelność: odzwierciedlenie rzeczywistości,
- c) przydatność dla użytkownika: gromadzenie tylko potrzebnych informacji,
- d) efektywność: uwzględnianie kosztów przy planowaniu badań,
- e) zapewnienie poufności: przestrzeganie zasady anonimowości indywidualnych danych,
- f) jawność: respondenci powinni mieć możliwość zapoznania się z podstawami prawnymi, celami i metodami zabezpieczenia danych (jawna powinna być też metodyka badania).

W zakresie jakości danych statystycznych należy dbać o dostosowanie do potrzeb użytkowników, o dokładność ocen, terminowość i punktualność w rozpowszechnianiu wyników, dostępność i klarowność informacji, porównywalność oraz spójność. Podstawowe źródła danych w statystyce społecznej to spisy i mikroskrytyki ludności i mieszkań; reprezentacyjne badania gospodarstw domowych; sprawozdawczość statystyczna; systemy ewidencyjne; rejestry cywilne; rządowe dane administracyjne; pozarządowe dane administracyjne; specjalne badania naukowe; międzynarodowe bazy danych Eurostatu oraz ONZ. Stosowane metody zbierania danych w statystyce społecznej można podzielić na bezpośrednie wywiady indywidualne, wywiady telefoniczne, metody oparte na systemie pocztowym, samospisywanie, metody obserwacji i pomiaru, metody wykorzystujące różnego rodzaju rejestry.

Formułując warunki porównywalności danych statystycznych między krajami, można przyjąć następujące zasady:

- a) porównywalność konceptualna – pomiary powinny się odnosić do tych samych pozycji lub pojęć,
- b) porównywalność statystyczna – dla wszystkich pozycji powinny być użyte metody zbierania danych akceptowane w badaniach statystycznych (np. losowy wybór próby, zadowalająca precyzja oszacowań),
- c) porównywalność interpretacyjna – badane kategorie powinny być interpretowane w ten sam sposób we wszystkich badanych krajach, ale jednocześnie uwzględniając uwarunkowania występujące w tych krajach.

Podejmowane wspólne działania zmierzające do zapewnienia porównywalności danych między krajami to zharmonizowanie badań, zharmonizowanie pojęć i definicji, wspólne klasyfikacje, akceptowalne metody zbierania danych. Przykładami badań Eurostatu spełniających opisane założenia są Europejski Panel Gospodarstw Domowych (1994-2001) oraz Europejskie Badanie Dochodów i Warunków Życia UE (od 2003 roku).

6.1. Europejskie badanie dochodów i warunków życia UE (EU-SILC)

Jako przykład badania zrealizowanego w warunkach omówionego w artykule systemu badań w UE przedstawiono Europejskie Badanie Dochodów i Warunków Życia. Celem badania jest dostarczenie porównywalnych dla Unii Europejskiej danych dotyczących dochodów, ubóstwa oraz zjawisk społecznego wykluczenia, umożliwiających zarówno analizy przekrojowe (cross-sectional), jak i analizy zmian w czasie (lingitudinal). Zakres badania obejmuje:

- a) podstawowe informacje dotyczące wielkości i struktury gospodarstw domowych,
- b) podstawowe informacje dotyczące cech demograficznych respondentów (członków gospodarstw domowych),
- c) poziom i źródła dochodów,
- d) uczestnictwo respondentów w procesie edukacji,
- e) ocenę stanu zdrowia,
- f) wybrane dane dotyczące ubóstwa i wykluczenia społecznego,
- g) dane z zakresu warunków mieszkaniowych,
- h) szczegółowe informacje na temat aktywności ekonomicznej.

Jednostki badania stanowią prywatne gospodarstwa domowe oraz osoby w wieku 16 lat i więcej wchodzące w skład tych gospodarstw. Wielkość próby w każdym z krajów powinna zapewnić reprezentatywność wyników na poziomie narodowym zarówno w przypadku danych przekrojowych, jak i panelowych, przy czym okres obserwacji dla próby panelowej powinien wynosić przynajmniej 4 lata. Zakłada się możliwość łączenia danych pochodzących z reprezentacyjnych ankietowych badań gospodarstw domowych z informacjami z rejestrów administracyjnych i statystycznych.

Zrealizowane moduły badawcze EU-SILC w kolejnych latach:

- 2005 – Międzygeneracyjne dziedziczenie ubóstwa,
- 2006 – Uczestnictwo w życiu społecznym,
- 2007 – Warunki mieszkaniowe,
- 2008 – Wykluczenie finansowe i zadłużenie,
- 2009 – Deprywacja,
- 2010 – Podział zasobów w gospodarstwie domowym,
- 2011 – Międzypokoleniowe dziedziczenie niekorzystnych sytuacji,
- 2012 – Warunki mieszkaniowe,
- 2013 – Dobrobyt,
- 2014 – Uczestnictwo w życiu społeczno-kulturalnym.

Przyjęto następujące założenia tworzenia bazy danych:

- a) podstawowe źródła danych stanowią utworzone w każdym kraju bazy danych indywidualnych,
- b) zaleca się, aby wykorzystywać inne istniejące źródła danych (np. z rejestrów lub innych badań), jeżeli gwarantują one porównywalność wyników,
- c) próba gospodarstw domowych objętych badaniem ma być reprezentacyjna dla wszystkich krajów UE traktowanych łącznie, przy jednoczesnym zapewnieniu reprezentacyjności próbek dla poszczególnych krajów,
- d) próba gospodarstw domowych ma umożliwić analizy przekrojowe i longitudinalne w przekrojach krajowych i regionalnych,

- e) próba gospodarstw domowych ma zapewnić szczegółowe analizy dla podgrup gospodarstw,
- f) w każdej próbie krajowej wydziela się część panelową gospodarstw domowych uczestniczących w badaniu przez 4 kolejne lata,
- g) liczebność próbek krajowych wynosi, w zależności od wielkości kraju, od 4 tys. do 20 tys. gospodarstw domowych.

W Polsce badanie jest przeprowadzane regularnie, z częstotliwością raz do roku. Dotyczy warunków życia ludności oraz dochodów i obejmuje kilkaset zmiennych na poziomie osoby i gospodarstwa domowego. Bardzo rozbudowana informacja o dochodach obejmuje dużą liczbę zmiennych reprezentujących różne kategorie/typy dochodów (np. dochód z pracy najemnej, dochód z pracy na rachunek własny poza rolnictwem/w rolnictwie, wiele różnych typów świadczeń). Efektem badania jest zbiór danych jednostkowych przekazywany do Eurostatu, spełniający określone wymogi co do jego użyteczności analitycznej, mający ściśle określoną strukturę. Zbiór danych jednostkowych musi między innymi umożliwiać wyznaczanie nieliniowych wskaźników nierównomierności dochodów. Pozycyjne braki danych podlegają imputacji, a dotyczą poszczególnych składowych dochodu gospodarstwa domowego występujących na poziomie osobowym i poziomie gospodarstwa. Dla zmiennych tych jest dopuszczalne nieudzielenie odpowiedzi przez respondenta, a powstałe braki danych są odpowiednio oznaczane. Imputacji podlegają także dochody dotyczące osób, które nie udzieliły wywiadu indywidualnego, należących do gospodarstw, które wywiadu udzieliły (imputacja brakujących formularzy indywidualnych w części dotyczącej dochodów). Imputowane zmienne dochodowe podlegają agregacjom na kilku poziomach szczegółowości [Piasecki, 2013].

Podsumowanie

W artykule wskazano na główne założenia badań prowadzonych wspólnie w ramach UE. Prace krajów członkowskich koordynowane z Eurostatem mają wielowymiarowy charakter. Przyjęto wiele wspólnych dokumentów nadających tej szczególnej sieci powiązań wyjątkowy charakter, ponieważ w dokumentach tych jest też ujęta etyka prowadzonych badań. Należy dodać, że w ostatnich latach powstała jeszcze jedna sieć powiązań – Federacja Narodowych Towarzystw Statystycznych (*Federation European of National Statistical Societies – FEN-StatS*). To nowa sieć powiązań mniej formalnych strukturalnie, ale istotnych, wpływających od środowisk naukowych [Trzpiot, 2014]. Oczywiście nie może istnieć poza strukturami przedstawionymi powyżej.

Literatura

- Ballano C. (2009), *A census of population based on an administrative register*, Proceedings of Statistics Canada Symposium 2008, Data Collection: Challenges, Achievements and New Directions.
- Bakker B. (2010), *Micro-integration: State of the art [w:] Draft report of WPI. State of the art on statistical methodologies for data integration*, ESSnet on Data Integration, WP1/D1.32/2010JUN.
- Castells M. (2007), *Spoleczeństwo sieci*, PWN, Warszawa.
- Europejski Kodeks Praktyk Statystycznych: ISBN 978-92-79-25413-0 – doi:10.2785/31575 – Cat. No KS-32-11-955-PL-N.
- Piasecki T. (2013), *Imputacja dochodów w badaniach statystyki publicznej dotyczących gospodarstw domowych*, Urząd Statystyczny w Łodzi, Ośrodek Statystyki Matematycznej, Konferencja Statystyka-Wiedza-Rozwój, Łódź.
- Shorrocks A.K. (1995), *Revisiting the Sen poverty index*, „Econometrica”, Vol. 65, s. 1225-1230.
- Szołtysek J., Kołodziejczyk P. (2009), *Epistemologia logistyki społecznej*, „Przegląd Organizacji”, nr 4.
- Szołtysek J. (2010), *Typologia obszarów stosowania logistyki – propozycja rozwiązania*, „Gospodarka Materiałowa i Logistyka”, nr 8, s. 2-6.
- Szołtysek J. (2011), *Kreowanie mobilności mieszkańców miast*, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Szołtysek J., Twaróg S., Wronka M. (2013), *Social networks and the situation of blood donation in Poland: a logistics perspective*, „Management”, No 1, Vol. 17, University of Zielona Góra.
- Trzpiot G. (2014), *Kierunki działań w European Federation of Statistical Societies*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 5, s. 67-74.
- Trzpiot G. (2013a), *Zmiany struktury demograficznej państw UE – wyzwanie dla logistyki społecznej*, „Studia Ekonomiczne”, nr 175, s. 50-69, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach.
- Trzpiot G. (2013b), *Prognozy ludności dla Polski – perspektywa logistyki społecznej*, „Studia Ekonomiczne”, nr 175, s. 70-91, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach.
- UN (1995), *The Copenhagen Declaration and Programme of Action. World Summit for Social Development G-12 March 1995*, United Nation Department of Publications, New York.
- [www 1] www.stat.gov.pl.

EUROPEAN STATISTICAL SYSTEM – NETWORK-NESS IN PUBLIC EXAMINATIONS

Summary: The main purpose of this work is to point out comprehensive view of statistical surveys conducted in the EU. Ten years of the membership of Poland of the EU, it also ten years of new experiences of the participation in collaborative researches. We will move closer basic documents developed for the completion of collaborative researches. We will discuss the most important European examination in social statistics: examining incomes and the living conditions.

Keywords: European Statistical System, declaration of the ESS quality, EU examination – SILC.